

соціально-економічного й політичного розвитку українського соціуму визначалася багатовекторністю підпорядкованості еліти, транзитністю території, періодичною відсутністю стабільної національної державності, економічним, етнічним і релігійним гнобленням населення. Тому, вже в 1817 р., тоді на території Австрії, в м. Львів серед робітників друкарні Піллера виникає вперше об'єднання «Стоваришування Взаємної Допомоги Членів Друкарської Справи» [2, с. 5-8].

У центральній частині України, найбільш освіченої, революційно налаштованої, народжується ідея соціального протесту, виражена генієм української нації Тарасом Шевченком у «Кобзарі». Динаміка розвитку суспільних рухів підтверджує особливість менталітету народу – прагматичність, що приводить до організованих дій. Якщо в 1822 р. на українській території функціонувало 50 товариств, з яких – 23 нелегально, то з 1840 р. діяли 2 643 громадські організації, у тому числі 498 професійних [1].

Наприкінці XVIII – початку XIX ст. на заміну традиційної концепції єдиного суспільства – держави приходить уявлення про громадянське суспільство, вільне від держави. Поступово виділяються два напрямки цієї концепції – ліберально-демократична й етатична моделі. Громадяни нашої країни є прихильниками другого напрямку, де громадянське суспільство розглядається як особлива сфера соціуму, відмінна від держави, але не суперечна йому. При цьому, основою існування влади й суспільства є право і закон.

У методологічному контексті найбільш продуктивним, на мій погляд, є підхід, коли громадянське суспільство є основою держави і їхнє становлення (суспільства й влади) відбувається в тісному діалектичному зв'язку. Це суспільство зрілих громадян, які, об'єднавшись в організації, разом із владою створюють розвинені правові відносини; це суспільство громадян, які вільні від влади, але взаємодіють із нею заради загального розвитку. Провідним елементом громадянського суспільства виступає особистість, і тому її несучі конструкції – всі соціальні інфраструктури, покликані сприяти всебічній реалізації особистості, її інтересів, і які, як й у цілому громадянське суспільство в Україні, діють слабо. Це – місцеве самоврядування, політичні партії, профспілки, асоціації, творчі союзи, системи освіти, родина, церква.

У реальному житті аналітики виділяють три діалектичних суперечливих варіанти взаємин громадянського суспільства й держави. Перший – громадянське суспільство придушується владою і, як результат, виникає тоталітарний режим. Другий – існує хитка рівновага між громадянським суспіль-

ством і державою – тоді виникають авторитарні режими різної системи жорсткості. Третій – влада виконує волю громадянського суспільства, діє в рамках закону як правова держава. При цьому виникає й діє демократичний режим.

Що стосується України, то третій варіант імпонує нашому суспільству як найбільш характерний і визначений Конституцією України.

Як констатує В.Д. Перевалов, «формування громадянського суспільства завжди так чи інакше пов'язувалося з проблемами вдосконалення держави, піднесення ролі права і закону... Ідеям громадянського суспільства про розумності та справедливості влади, про свободу і благополуччя особистості відповідають ідеї пріоритету права, єдності права і закону, правового розмежування діяльності різних гілок державної влади. Громадянське суспільство на шляху до правового розвивається разом з державою. Правову державу можна вважати результатом розвитку громадянського суспільства та умовою його подальшого вдосконалення» [3, с. 90, 96].

П. Рабінович громадянське суспільство визначає як «спільність вільних, рівноправних людей та їх об'єднань, яким держава забезпечує юридичні можливості бути власником засобів і результатів своєї праці, а також брати активну участь у політичному житті» [4, с. 47]. Отже, громадянське суспільство і держава як різні соціальні системи знаходяться у тісному взаємозв'язку та взаємодії для досягнення загальних цілей [5, с. 5-18].

Окрім держави, щодо інших елементів структури громадянського суспільства також немає єдності. До структурних елементів громадянського суспільства пропонують відносити наступні елементи: 1) особистість; 2) сім'я; 3) школа; 4) церква; 5) власність і підприємництво; 6) соціальні групи, верстви, класи; 7) приватне життя громадян і її гарантії; 8) інститути демократії; 9) громадські об'єднання, політичні партії та рухи; 10) незалежне правосуддя; 11) система виховання і освіти; 12) вільні засоби масової інформації; 13) недержавні соціально-економічні відносини та ін. [6, с. 116].

Не беручи за мету виділення і структурування елементів громадянського суспільства, що може становити тему окремого дослідження, звернемо увагу на пропозицію В.А. Варивдіна. Науковець пропонує сім'ї, суспільні організації та рухи, інші організаційно оформлені та неформальні об'єднання, органи суспільного самоуправління за місцем проживання чи в трудових і навчальних колективах, а також механізм виявлення та формування суспільної думки, вирішення соціальних конфліктів, недержавні засоби масової інформації, практику інсти-

ширення завдяки їх діям і боротьбі громадянських прав і свобод найманих працівників, утвердження і розвитку у ньому практики соціального партнерства і стимулювання профспілкового самоврядування» [12]. В свою чергу, держава через закони, що мають загальнообов'язковий характер, певним чином координує (спрямовує) діяльність об'єднань громадян.

Якщо в цілому охарактеризувати статистику суб'єктів громадянського суспільства, то вона вражає з кількісної точки зору. Сьогодні зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16171 громадська організація, зокрема: 375 політичних партій, 320 профспілкових організацій [12]. Характерно, що в середовищі профспілок діє Федерація профспілок України – найбільше всеукраїнське профспілкове об'єднання, в яке входять більш як 85% членів профспілок України, що нараховує 9 млн. 209 тис. членів. До складу ФПУ входить 44 галузеві членські організації та 27 територіальних об'єднань. Чисельність первинних профспілкових організацій, що входять до ФПУ, становить 89424 організації [13].

Отже, актуальним для українських профспілок є фактор консолідації в єдине поле діяльності. В цьому випадку профспілки могли б стати ще

більш впливовою суспільною силою, що могла б об'єднати всіх працюючих у країні.

Патріотично налаштовані профспілкові акти-висти, науковці, медіа, органи влади приймають організаційні, правові зусилля для виходу профспілок із кризового стану та пошуку свого конструктивного шляху в майбутньому українському суспільстві: тим більше, що європейський рух найманих працівників своїми діями в період рецесії демонструє зразки активності та примушує владу шукати інноваційні шляхи розвитку своєї національних держав.

Висновки. Враховуючи вищевикладене, до-димо висновку, що з позиції теорії профспілки є од-ним із вагомих елементів структури громадянсько-го суспільства. За рахунок соціальної активності профспілки мають можливість формувати і вислов-лювати позицію працівників відносно питань ви-робництва, умов праці, її оплати та інших на всіх рівнях регулювання праці від локального до загль-нодержавного. При цьому профспілки як елементи структури громадянського суспільства не тільки ак-тивно демонструють такі позиції, але і мають мож-ливість здійснювати корегуючий вплив на рішення роботодавців, вирішувати певні питання спільно з ним, впливати на хід загальносуспільних процесів у сфері праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пашков М. Замітки про історію «третього сектору» / М. Пашков // Дзеркало тижня. – 2002. – 17 серпня.
2. Берест Р. Перші профспілки: початок біографії / Р. Берест // Профспілки України. – 1995. – № 3-4, С. 5-8.
3. Теория государства и права : учебник для вузов / Под ред. проф. В.М. Корельского и проф. В.Д. Первалова. – [2-е изд., изм. и доп.] – М.: НОРМА, 2002. – 616 с.
4. Рабінович П.М. Основы общей теории права та держави: навч. посібн.– [5-те вид., зі змінами.] / П. М. Рабінович. – К.: Атіка. – 2001. – 176 с.
5. Гаджиев К.С. Гражданское общество и правовое государство / К. С. Гаджиев // Мировая экономика и международные отношения. – 1991. – № 9. – С. 5-18.
6. Матузов Н. И., Малько А.В. Теория государства и права : учебн. / Н.И. Матузов, А.В. Малько. – М. : Юристъ, 2004. – 512 с.
7. Шемшученко Ю.С. Громадянське суспільство / Ю.С. Шемшученко // Юридична енциклопедія. – К., 1998. – Т. 1. – С. 646-647.
8. Степаненко І.В. Концептуальна невизначеність громадянського суспільства в Україні : можливості подолання / І.В. Степаненко // Розвиток демократії в Україні : Метеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 29 вересня – 1 жовтня 2000 р.). – К.: Центр Освітніх Ініціатив, 2001. – С. 581-597.
9. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави / С.Г. Рябов – К.: Тандем, 1996. – 204 с.
10. Третяк С. Профспілки як інститут громадянського суспільства / С. Третяк // Юридична газета. - 2006. – № 8. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2366>.
11. Копейчиков В.В. Громадянське суспільство : шляхи його формування в Україні / В.В. Копейчиков // Реферативний огляд діючого законодавства України та практика його застосування. – К. : Салком, 1996. – С. 5-23.
12. Єдиний реєстр громадських формуван:за даними сайту Міністерства юстиції України. [Електронний ресурс]. – Режим до-ступу: www.minjust.gov.ua/0/18501.
13. Федерація профспілок. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [Uk.m.wikipedia.org](http://uk.m.wikipedia.org).

Гришина Юлія Миколаївна

РОЛЬ ПРОФСПІЛОК В ПРОЦЕСІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Аналізуються правові та історичні особливості процесу суспільно-політичної діяльності як сутнісної основи початку еволюції громадянського суспільства. З ліквідацією тоталітарного режиму в Україні за участю профспілок активізується пошук гуманістичних моделей і практик демократичного суспільного устрою, які б повніше викорис-тали творчий потенціал широких верств населення в управлінні державою.

Ключові слова: соціальна політика, громадянське суспільство, ідеологія, соціальна корпоративність, полі-тичні партії, профспілки, український менталітет, влада.

Гришина Юлия Николаевна

**РОЛЬ ПРОФСОЮЗОВ В ПРОЦЕССЕ СТАНОВЛЕНИЯ И РАЗВИТИЯ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА
В УКРАИНЕ**

Анализируются правовые и исторические особенности процесса общественно-политической деятельности как сущностной основы начала эволюции гражданского общества. С ликвидацией тоталитарного режима в Украине с участием профсоюзов активизируется поиск гуманистических моделей и практик демократического общественного строя, которые бы полнее использовали творческий потенциал широких слоев населения в управлении государством.

Ключевые слова: социальная политика, гражданское общество, идеология, социальная корпоративность, политические партии, профсоюзы, украинский менталитет, власть.

Gryshyna Julia Mykolaivna

**ROLE OF TRADE UNIONS IN THE PROCESS OF FORMATION AND DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIETY
IN UKRAINE**

The law and historical features of process of social and political activity are analysed as essence basis of beginning of evolution of civil society. And with liquidation of the totalitarian mode in Ukraine with trade unionsthe search of humanism models activates practices of democratic framework of society, which completer would use creative potential of wide layers of population in a government.

Keywords: social policy, civil society, ideology, social corporateness, political parties, trade unions, Ukrainian mentality, power.